

OCENA WARTOŚCI RYNKU OBOWIĄZKOWYCH UBEZPIECZEŃ UPRAW W ROLNICTWIE POLSKIM W ŚWIETLE USTAWY O DOPLĄTACH DO UBEZPIECZEŃ UPRAW ROLNYCH I ZWIERZĄT GOSPODARSKICH

Aleksandra Wicka

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Streszczenie. Jedną z metod zarządzania ryzykiem jest ubezpieczenie upraw i produkcji zwierząt, które dotychczas było ubezpieczeniem dobrowolnym. Od lipca 2008 roku charakter ubezpieczeń upraw zmienił się na obowiązkowy w odniesieniu do rolników korzystających z dopłat bezpośrednich. W niniejszym artykule podjęto próbę przedstawienia potencjalnej wielkości składek ubezpieczeniowych związanych z ubezpieczeniem upraw, które mogą zostać zebrane przez zakłady ubezpieczeń w związku z wprowadzeniem obowiązku ubezpieczenia. Oszacowano przypuszczalną wielkość składek ubezpieczeniowych pozyskiwanych przez zakłady ubezpieczeniowe przy minimalnym zakresie wykorzystania ochrony ubezpieczeniowej przez rolników. Przedstawiono także przestrzenne zróżnicowanie zapotrzebowania na ochronę ubezpieczeniową w przekroju województw. W podsumowaniu podkreślono potrzebę prowadzenia dalszych badań opisywanego problemu ze względu na fakt wprowadzenia w życie w ubiegłym roku nowych regulacji prawnych dotyczących ubezpieczenia upraw.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia w rolnictwie, ubezpieczenia obowiązkowe upraw, wartość rynku ubezpieczeń upraw, składka ubezpieczeniowa

WSTĘP

Produkcja rolnicza podlega różnym ryzykom czyniącym wynik gospodarowania w rolnictwie niepewnym. Spośród wielu rodzajów ryzyka, które mają wpływ na prowadzenie działalności rolniczej za szczególnie ważne uważa się ryzyko cenowe i produkcyjne [Klimkowski 2004].

Adres do korespondencji – Corresponding author: Aleksandra Wicka, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, e-mail: aleksandra_wicka@sggw.pl

W 2007 roku wprowadzono w Polsce obowiązek ubezpieczania części produkcji roślinnej [Ustawa... 2007]. Zamierzeniem ustawodawcy było zwiększenie odpowiedzialności producentów za uzyskiwane przez nich wyniki gospodarowania oraz zmniejszenie zaangażowania państwa w sytuacji występowania klęsk żywiołowych, a rozłożenie wydatków równomierniej na poszczególne okresy ubezpieczenia. Państwo, w myśl wspomnianej ustawy, w dalszym ciągu rekompensuje niektóre straty ponoszone w produkcji rolniczej z budżetu, gdyż składki wpłacane w związku z ubezpieczeniem upraw są w 50% finansowane z budżetu państwa. Poza tym zakładom ubezpieczeń refundowane ma być 60% wypłaconych odszkodowań związanych ze wspomnianymi ubezpieczeniami, o ile będą one przekraczały kwoty składek zebranych od rolników w danym okresie.

Przepisy o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich [Ustawa 2005] precyzują zakres obowiązkowej ochrony ubezpieczeniowej w odniesieniu do produkcji roślinnej. Każdy producent rolny musi ubezpieczyć co najmniej 50% powierzchni produkcji następujących upraw: zbóż, kukurydzy, rzepaku, rzepiku, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek, ziemniaków, buraków cukrowych lub roślin strączkowych. Ochroną objęte jest wystąpienie ryzyka szkód spowodowanych przez powódź, suszę, grad, ujemne skutki przezimowania i przymrozki wiosenne. Można ubezpieczać pojedyncze z wymienionych ryzyk.

Jak dotychczas zainteresowanie rolników takimi formami ubezpieczeń było niewielkie [Sikorska 2008]. W latach 2006 i 2007 nie więcej niż 50 tysięcy rolników wykupiło polisy. Oznacza to, że w myśl ustawy wprowadzającej obowiązek zakupu polisy przynajmniej 1,4 mln rolników będzie zobowiązanych skorzystać z ubezpieczenia. Tytu rolników zarejestrowane jest w ARiMR i otrzymuje płatności bezpośrednie.

CEL, MATERIAŁ I METODA

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie potencjalnej wielkości składek ubezpieczeniowych związanych z ubezpieczeniem upraw, które mogą być zebrane przez zakłady ubezpieczeń w związku z funkcjonowaniem przepisów o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. W artykule nie podjęto analizy w zakresie dobrowolnych, dotowanych ubezpieczeń produkcji zwierzęcej.

Dane wykorzystane w artykule pochodzą ze statystyk Głównego Urzędu Statystycznego. Wykorzystano dane dotyczące powierzchni uprawy poszczególnych roślin objętych obowiązkiem ubezpieczenia, uzyskiwanych plonów oraz cen produktów rolniczych. Zakres czasowy danych obejmuje informacje dla 2007 roku i dotyczy powierzchni oraz informacje o plonach i cenach produktów rolnych w okresie 2005–2007. Wykorzystano dane dotyczące poszczególnych województw.

Oszacowanie potencjalnej składki w niniejszym opracowaniu wynika z przyjęcia następujących założeń. Po pierwsze założono, że ubezpieczeniu podlegać będzie 50% powierzchni produkcji każdej z roślin wymienionych w ustawie o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich i podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu¹. Po

¹ W rzeczywistości rolnik może zdecydować o ubezpieczeniu 100% powierzchni produkcji zbóż i rezygnacji z ubezpieczenia innych upraw, np. ziemniaków i buraków cukrowych, spełniając przy

drugie, suma ubezpieczenia została policzona jako iloczyn średnich plonów poszczególnych roślin w latach 2005–2007 (średnia trzyletnia) oraz średnich cen skupu obserwowanych w latach 2005–2007 (średnia trzyletnia). Przyjęcie średniej z trzech lat dla plonów podyktowane jest przepisami ww. ustawy oraz w ogólnych warunkach ubezpieczenia poszczególnych zakładów ubezpieczeń, a przyjęcie średnich cen miało na celu uniknięcie dokonania oszacowania bazując na cenach z jednego roku, które mogły znacząco różnić się od wielkości uzyskiwanych w innych latach. Suma ubezpieczenia została uśredniona dla każdego gatunku w każdym z województw. Po trzecie ustalono, że składka ubezpieczeniowa będzie płacona od jednego wybranego ryzyka w wysokości 1% dla roślin, dla których maksymalna stawka ustawowa wynosi 3,5% oraz w wysokości 2%, dla tych gatunków, dla których stawka maksymalna została ustalona na poziomie 5%. Przyjęcie niższych niż dopuszczalne stawek ubezpieczenia wynikało z chęci ostrożnego oszacowania łącznej wysokości składek, co ma na celu odzwierciedlenie niskiego dotychczas zainteresowania rolników ubezpieczeniami upraw.

WYNIKI

Powierzchnia użytków rolnych w Polsce przekracza 16 mln ha, z czego około 11,5 mln ha stanowi powierzchnia zasiewów na gruntach ornym. Powierzchnia produkcji gatunków roślin, które powinny być objęte obowiązkowym ubezpieczeniem wynosi łącznie 11 mln ha, z czego około 700 tys. ha stanowi powierzchnia sadów, na pozostałej powierzchni produkuje się warzywa i owoce z krzewów. Największy udział w powierzchni stanowią zboża – łącznie około 9 mln ha (tab. 1). Około 4 mln ha użytków rolnych niepodlegających ochronie stanowią trwałe użytki zielone, odłogi oraz niektóre mało znaczące w produkcji gatunki roślin.

Powierzchnia produkcji gatunków dla których przewidziano wyższą – 5% maksymalną składkę ubezpieczeniową (np. rzepak, chmiel, tytoń, owoce miękkie) wynosi około 1,5 mln ha. Jest to około 14% ogólnej powierzchni podlegającej ubezpieczeniom.

Oszacowane sumy ubezpieczenia na 1 ha produkcji przedstawiono w tabeli 2. Są to wielkości średnie uzyskane dla wszystkich województw. Występowało znaczne zróżnicowanie regionalne związane ze zróżnicowaniem plonowania. Przeciętnie między wielkościami najwyższymi i najniższymi różnica wynosiła 50–70%, niemniej w produkcji ogrodniczej różnice są znacznie większe, nawet trzykrotne. Żadna z oszacowanych wielkości nie przekraczała maksymalnych wielkości przedstawionych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi [Rozporządzenie... 2007].

Biorąc pod uwagę przedstawione w tabeli kwoty ubezpieczenia, można stwierdzić, że wielkość składek w dużej mierze będzie podlegała wahaniom wynikającym ze zmian cen. W 2007 roku ceny produktów rolnych były o 50–70% wyższe niż w 2005 roku. W drugiej połowie 2008 roku można zaobserwować znaczący spadek cen, nawet do poziomu z 2005 roku. W związku z tym zakłady ubezpieczeń mogą mieć trudności ze skalkulowaniem właściwych kwot sum ubezpieczenia. Może to prowadzić do zwiększonej

tym obowiązek ubezpieczenia 50% powierzchni produkcji, do których otrzymuje dopłaty bezpośrednio.

Tabela 1. Powierzchnia głównych upraw w Polsce w 2007 roku
Table 1. Area of the major crops production in Poland in 2007

Gatunek	Powierzchnia [w tys. ha]
Pszenica ozima i jara	2 111,9
Jęczmień ozimy i jary	1 232,4
Żyto	1 316,2
Owies	582,6
Pszenżyto ozime i jare	1 260,2
Mieszanki zbożowe	1 505,2
Kukurydza na ziarno	262,0
Kukurydza na kiszonkę	367,5
Rzepak i rzepik	796,8
Ziemniaki	569,6
Buraki cukrowe	247,4
Rośliny strączkowe	35,2
Warzywa gruntowe	217,1
Drzewa owocowe	374,8
Plantacje krzewów owocowych	72,9
Razem	10 951,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.
Source: Author's calculation based on CSO statistical data.

Tabela 2. Średnie sumy ubezpieczenia dla najważniejszych gatunków roślin
Table 2. Sum insured per on hectare for major field crops

Gatunek	Suma ubezpieczenia [w zł na 1 ha]			Relacja maksimum do minimum
	średnio	minimum	maksimum	
Pszenica ozima	2089	1531	2713	1,77
Pszenica jara	1572	1389	2079	1,50
Jęczmień ozimy	1804	1332	2253	1,69
Jęczmień jary	1478	1115	1955	1,75
Żyto	1015	885	1424	1,61
Owies	958	814	1371	1,68
Pszenżyto ozime	1430	1129	1817	1,61
Pszenżyto jare	1151	941	1486	1,58
Mieszanki zbożowe ozime	1184	942	1460	1,55
Mieszanki zbożowe jare	1055	779	1359	1,74
Kukurydza na ziarno	2785	2134	3227	1,51
Kukurydza na kiszonkę	4757	3468	5633	1,62
Rzepak i rzepik	2340	1672	2734	1,64
Ziemniaki	5025	4568	6167	1,35
Buraki cukrowe	5636	4784	6750	1,41
Rośliny strączkowe	1571	1209	2041	1,69
Warzywa gruntowe	18354	15530	24098	1,55
Drzewa owocowe	8121	3062	10517	3,43
Plantacje krzewów owocowych	6472	5099	10001	1,96
Średnia wartość sumy ubezpieczenia na 1 ha	3620,89	2757	4688,68	–

Źródło: Badania własne.
Source: Author's research.

odpowiedzialności państwa za wypłacone odszkodowania w związku z ustawowym obowiązkiem refundacji części wypłaconych odszkodowań.

Oszacowaną wartość składek wynikających z ubezpieczenia obowiązkowego upraw przedstawiono w tabeli 3. Łączna kwota składek wynikająca z obowiązku ubezpieczenia została określona na 184 mln złotych. Najwyższe kwoty składek wiążą się z ubezpieczeniem takich grup gatunków roślin, jak owoce i warzywa, następnie zboża oraz rzepak. Należy pamiętać, że przedstawione wielkości wynikają z metodyki obliczeń zakładających równomierny rozkład ochrony ubezpieczeniowej na poszczególne gatunki roślin oraz ubezpieczenie 50% powierzchni upraw.

Tabela 3. Łączna wartość składki ubezpieczeniowej dla poszczególnych gatunków
Table 3. Total insurance premiums for major crops in Poland

Wyszczególnienie	Wartość składki [w mln zł]
Pszenica ozima	18,56
Pszenica jara	2,63
Jęczmień ozimy	1,56
Jęczmień jary	7,83
Żyto	6,68
Owies	2,79
Pszenżyto ozime	8,11
Pszenżyto jare	0,73
Mieszanki zbożowe ozime	0,51
Mieszanki zbożowe jare	7,49
Kukurydza na ziarno	3,65
Kukurydza na kiszonkę	8,74
Rzepak i rzepik	18,64
Ziemniaki	14,31
Buraki cukrowe	6,97
Rośliny strączkowe	0,55
Warzywa gruntowe	39,85
Drzewa owocowe	30,44
Plantacje krzewów owocowych	4,72

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

Rozkład geograficzny popytu na ochronę ubezpieczeniową zawiera tabela 4, która przedstawia wielkość składek w przekroju województw. Największe składki ubezpieczeniowe mogą być zebrane w takich województwach, jak mazowieckie, wielkopolskie i lubelskie. Wynika to z dużego udziału sadów i plantacji owoców oraz warzyw w tych województwach. Takie województwa, jak lubuskie, śląskie i podkarpackie charakteryzują się małym potencjałem w zakresie pozyskiwania składek ubezpieczeniowych. W niektórych z tych województw opłacalność działalności ubezpieczeniowej może zwiększać duża skala produkcji rolniczej w pojedynczych gospodarstwach obniżająca koszty akwizycji.

Dopłaty z budżetu do obowiązkowych ubezpieczeń upraw ustawowo stanowiące 50% składki mogą wynosić około 92 mln złotych rocznie. Pozostałą część będą musieli

Tabela 4. Łączna wartość składek ubezpieczeniowych
w poszczególnych województwach
Table 4. Total value of insurance premium in provinces

Województwo	Składka [w mln zł]
Dolnośląskie	12,2
Kujawsko-pomorskie	14,9
Lubelskie	20,5
Lubuskie	4,1
Łódzkie	14,3
Małopolskie	9,9
Mazowieckie	25,6
Opolskie	7,3
Podkarpackie	6,1
Podlaskie	6,5
Pomorskie	8,0
Śląskie	4,5
Świętokrzyskie	10,0
Warmińsko-mazurskie	6,2
Wielkopolskie	23,1
Zachodniopomorskie	9,4

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

wpłacić rolnicy. Z prostego rachunku wynika, że przeciętne obciążenie rolnika składką ubezpieczeniową wynosić może około 16 złotych na 1 ha powierzchni uprawy objętej ubezpieczeniem. W przypadku, gdyby rolnicy korzystali powszechnie z pełnego zakresu ochrony ubezpieczeniowej, płacąc najwyższą przewidzianą w ustawie składkę (3,5% oraz 5%), składka ta wzrosłaby do 45 złotych na 1 ha, przy łącznej kwocie składek ubezpieczeniowych należnych od 50% powierzchni upraw wynoszącej 495 mln złotych.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzony rachunek symulacyjny dotyczący obowiązkowych ubezpieczeń upraw w polskim rolnictwie pozwolił określić przypuszczalną wielkość składek ubezpieczeniowych pozyskiwanych przez zakłady ubezpieczeniowe z tego tytułu. Zostały one określone na 184 mln złotych, przy minimalnym zakresie wykorzystania ochrony ubezpieczeniowej. Przy pełnym jej wykorzystaniu w odniesieniu do 50% upraw kwota składek rośnie do 495 mln zł.

Największe kwoty składek uzyskiwane mogą być z tytułu ubezpieczenia produkcji owoców i warzyw. Stanowią one około 40% łącznych kwot składek. Drugą pozycję stanowią składki z tytułu ubezpieczeń zbóż – 32%. Ze względu na koncentrację produkcji owoców i warzyw w niektórych województwach oraz różne wielkości województw, występuje znaczne zróżnicowanie między województwami co do potencjalnych wpływów ze składek ubezpieczeniowych. Około 14% składek może być pozyskane w wojewódz-

twie mazowieckim, 12% w województwie wielkopolskim, natomiast w województwie lubuskim tylko 2,2%.

Dokonane w niniejszym opracowaniu analizy mogą stanowić co najwyżej przyczynek do dalszych rozważań. Pytania, na które nie można obecnie dać odpowiedzi dotyczą popytu na ubezpieczenia ze strony rolników, wywiązywania się przez nich z obowiązku wykupywania polis, a także wybieranych zakresów ochrony ubezpieczeniowej. Mając na uwadze dotychczasowe doświadczenia dotyczące ubezpieczeń upraw w rolnictwie należy się spodziewać, że określone wielkości są najbardziej prawdopodobne.

PIŚMIENNICTWO

- Klimkowski C., 2004: Perspektywy rynku ubezpieczeń produkcji rolniczej w Polsce i Unii Europejskiej, IERiGŻ Warszawa, z. 498.
- Sikorska A., 2008: Ubezpieczenia w rolnictwie indywidualnym, IERiGŻ-PIB Warszawa, z. 532.
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o dopłatach do ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (Dz.U. z 2007 r., Nr 150, poz. 1249, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 7 marca o zmianie ustawy o dopłatach do ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2007 r., Nr 49, poz. 328).

ASSESSMENT OF THE VALUE OF COMPULSORY INSURANCE OF CROPS IN POLISH AGRICULTURE IN THE LIGHT OF THE ACT ON SUBSIDIES TO INSURANCE OF CROPS AND FARM ANIMALS

Abstract. The agricultural production in Poland is influenced by many risks, which make the effects of such activity uncertain. One of the methods used to manage such a risk is to insure plant and animal production. Such an insurance was used on a voluntary basis. Since July 2008 the crop protection is compulsory with regard to the farmers who use the direct payments. The paper aims to present the potential value of insurance premium connected to plant production, which might be collected by the insurers due to the compulsory insurance. There was also assessed the conjectural value of insurance premiums collected by the insurers under the minimal protection level of farmers. Moreover, the regional differences of demand for insurances were presented. The paper argues that due to new regulations that are come in force in 2009 there is an urgent need for further researches on agricultural insurances in Poland.

Key words: compulsory crop insurance in agriculture, value of insurance market, insurance in agriculture, insurance premiums, Poland

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 16.03.2009